

de succesvolle Nederlandse bijdrage aan het Saarpalestijnsciet van 1935, volgens de auteur een uniek geval omdat het de eerste volksraadpleging was onder supervisie van een internationale organisatie. Het lijkt me een soort antidotum voor Srebrenica. Naast dit hoofdstuk zijn die over de Mantsjoerijse crisis (1931) en de sancties tegen Italië (1935) het meest gedetailleerd. Dat Nederland in de eerste kwestie elke schijn wilde vermijden van partij te kiezen tussen China en Japan was begrijpelijk genoeg, maar men zou toch verwachten dat iemand in de kring van ministers en hun adviseurs de voorgeschiedenis van het conflict ter sprake zou hebben gebracht. Het is toch niet aan te nemen dat minister Beelaerts van Blokland, die toentertijd zelf gezant in Peking was, zich niet de befaamde 21 eisen herinnerde die Japan in 1915 aan China had gesteld? Daar blijkt bij Van Diepen niets van. Instructief is dan wel weer dat hij ingaat op de nota die De Kat Angelino, de Nederlandse 'Old China hand' bij uitstek, aan de hele kwestie van de Chinees-Japanse verhouding wijdde, ofschoon die nota in de praktijk geen resultaat kon hebben. Zo afstandelijk als Nederland zich in de Mantsjoerijse crisis opstelde, zo nauwgezet conformeerde het zich aan de sancties die de Volkenbond tegen Italië uitvaardigde na de aanval op Abessinië/Ethiopië. Hier geeft de schrijver zelfs de cijfers van de effecten van die sancties op de Nederlands-Italiaanse handelsbalans (208). Hij tekent verder aan dat het vertrouwen in de Volkenbond een onherstelbare deuk kreeg in brede kringen in Nederland, toen die sancties niet tot strategische goederen (petroleum) werden uitgebreid en na de Italiaanse overwinning zelfs werden ingetrokken. Dat beschouwt hij als de echte crisis van de Volkenbond. Met het facultatief stellen van artikel 16 van het Volkenbondsverdrag dat voorzag in sancties tegen een agressor, herfst 1938, hield het stelsel van collectieve veiligheid in feite op te bestaan. Met betrekking tot het boek kan de conclusie luiden dat Van Diepen heeft voorzien in het door hem gesignaleerde gebrek aan een monografie over het Nederlandse beleid jegens de Volkenbond op het terrein van veiligheid en ontwapening.

N. Bootsma

D. M. de Jaeger, *De houding van de Nederlandse politie tijdens de Tweede Wereldoorlog in de grote steden van Noord-Brabant* (Tilburg: uitgeverij Gianotten, 1999, 446 blz., ISBN 90 6663 041 8).

Na zijn pensionering heeft D. M. de Jaeger, voormalig waarnemend hoofdcommissaris van Eindhoven, een historisch onderzoek verricht naar de houding van de Noord-Brabantse politie tijdens de Duitse bezetting. Zelf tijdens de bezetting in dienst getreden van de politie van Bergen op Zoom stoorde hij zich aan het negatieve beeld van de politie in de historiografie van de bezetting. Hij veronderstelde dat dit beeld vooral ontleend was aan de gebeurtenissen in de Randstad en niet correspondeerde met de situatie in de rest van Nederland. Vanuit die invalshoek onderzocht hij het politieoptreden in zeven Noord-Brabantse steden: Bergen op Zoom, Roosendaal en Nispen, Breda, Tilburg, 's-Hertogenbosch, Eindhoven en Helmond. Vrijgesteld van de doctoraalstudie is hij in het voorjaar van 1999 op het resultaat gepromoveerd aan de Katholieke Universiteit Brabant.

Aangezien de Nederlandse politie nog nauwelijks voorwerp is geweest van wetenschappelijk historisch onderzoek, veel minder bovendien dan in landen als Duitsland en Engeland, is een dergelijke studie zeer welkom. Daar komt bij dat in de bestaande historiografie van Noord-Brabant nu juist professioneel onderzoek ontbreekt naar de lokale situatie tijdens de Duitse bezetting. De Jaeger heeft heel wat uit de lokale politiearchieven opgediept, met enkele tien-

tallen oud-politiemensen gesproken en zijn bevindingen in een omvangrijke studie vastgelegd.

Stijl en compositie van het boek laten veel te wensen over. Op een korte inleiding over de meidagen 1940 volgen drie delen waarin eerst chronologisch, daarna thematisch en tenslotte per stad telkens het verloop van de bezetting kroniekachtig wordt naverteld, gevolgd door een uitleiding waarin op de zuivering wordt ingegaan. De auteur somt de vruchten van zijn onderzoek rijp en groen op, brengt tussen de feiten en feitjes nauwelijks enige relatie aan en neemt bij het parafraseren van Duitse en Nederlandse maatregelen vaak de formuleringen in de stukken letterlijk over. Het zou de leesbaarheid van de tekst hebben bevorderd als de auteur hier en daar uit zijn eigen ervaringen had geput in plaats van summier in een noot te melden dat hij een en ander uit eigen waarneming kan bevestigen. Pas bij de behandeling van de zuivering is er sprake van een lopend betoog. De index kan niet dienen als laatste redmiddel om greep te krijgen op de stof omdat de paginanummering niet correspondeert met die van de tekst.

Wie eenmaal door de bomen en het vele struikgewas het bos ontwaart, stuit op ernstige gebreken. Voor alles mag men van een studie over dit onderwerp beschrijvingen verwachten van de opbouw van de zeven politiekorpsen en biografische schetsen van de betrokken korpschefs. Deze ontbreken. Gemist worden ook beschrijvingen van de omvang en samenstelling van de bevolking in de zeven steden en schetsen van de lokale criminaliteit en van ordeverstoringen. De auteur heeft bij zijn onderzoek niet op eigen kompas gevaren maar zich later leiden door wat hij in de archieven aantrof. Zijn bevindingen geeft hij zoals het in een proces-verbaal betaamt keurig weer maar hij gebruikt de verworven kennis niet om nieuwe vragen te stellen. De keuze van de archieven is bovendien ongelukkig. Het onderzoek heeft zich grotendeels beperkt tot de lokale politiearchieven. Het archief van het ministerie van justitie en dat van de Bijzondere Rechtspleging raadpleegde de auteur evenmin als de archieven van het NIOD. Zelfs het archief van de procureur-generaal van 's-Hertogenbosch, vanaf de zomer van 1940 de sleutelfiguur in de lokale ordehandhaving, werd niet bestudeerd. De auteur heeft slechts een zeer summier studie van de bestaande historiografie gemaakt. Hij maakt eigenlijk alleen gebruik van *Het koninkrijk* van L. de Jong en publicaties van lokale amateur-historici. Aan vergelijking van de zeven korpsen onderling komt hij niet toe, laat staan aan vergelijking met de politie elders in Nederland. Het betoog vormt daarom ook geen onderbouwing van zijn stelling dat de Noord-Brabantse politie minder sterk dan de politie in de Randstad betrokken zou zijn geweest bij de negatieve aspecten van het optreden van de bezetter.

Op grond van de beperkte, voorhanden kennis over de vervolgen van de joden in zes van de zeven onderzochte Noord-Brabantse steden kan zeker niet worden gesteld dat het percentage joden dat de oorlog overleefde hoger is dan het landelijk gemiddelde. Alleen in Roosendaal, dat een hele kleine joodse gemeenschap had, was het duidelijk hoger (J. Michman, e.a., *Pinkas* (Amsterdam, 1995)). Met deze wetenschap, die overigens in de onderhavige studie ontbreekt, las ik de passages in De Jaegers betoog over de hulp van de politie bij de deportatie van de joden met extra belangstelling. Uit die passages valt niet precies op te maken hoe groot het aandeel van de lokale politie in dit werk was. Ik wil wel geloven dat in Noord-Brabant, net als elders in Nederland, de Nederlandse politie daarbij in de regel meer overreding dan dwang gebruikte, zoals de auteur beweert, al had ik deze stelling liever met getuigenissen van slachtoffers onderbouwd gezien dan uitsluitend met de uiterst summier verklaringen achteraf van betrokken politiemannen. Mij trof echter vooral dat er in het katholieke Noord-Brabant geen politiemannen waren die in februari 1943 gehoor gaven aan de oproep van aartsbisschop J. de Jong om niet langer joden (of werklozen) op te pakken en over te dragen aan de bezetter, en dat ook nadien gewone politiemannen meewerkten aan het ophalen. De Jaeger meldt het feit op

pagina 160 maar vindt het geen aanleiding voor nader onderzoek of een nadere beschouwing. Deze kwestie was op zijn minst een bezoek waard geweest aan de archieven van de bisschop van Breda of aan die van 's-Hertogenbosch. Een gemiste kans, een oordeel dat wat mij betreft ook van toepassing is op het hele boek.

A. J. J. Meershoek

J. Vermolen, *De Dampit-affaire. Een vergeten drama op Oost-Java tijdens de Japanse bezetting. Een historisch onderzoek in opdracht van de Stichting strafkamp Dampit* (Amsterdam: De Bataafsche leeuw, 1999, 160 blz, f 37,-, ISBN 90 6707 508 6).

Naarmate de Tweede Wereldoorlog verder in het verleden komt te liggen, neemt de behoefte van betrokkenen toe om nog te getuigen van hun ervaringen voordat de gehele oorlogsgeneratie is verdwenen. Welhaast nog sterker ten aanzien van hetgeen zich in Nederland heeft afgespeeld, valt deze tendens te bespeuren jegens de oorlogsgebeurtenissen in het voormalige Nederlands-Indië. Lange tijd domineerden vooral de verhalen over de verschrikkingen van de veelal blanke geïnterneerden en kwamen de relazen van de Indo-Europese buitenkampers nauwelijks aan bod. Sinds enkele jaren is er echter sprake van een inhaalslag. De Indische gemeenschap herkent zich te weinig in de geschiedenisboeken en wenst dit, assertiever geworden, ongedaan te maken.

Eén vergeten groep slachtoffers die (terecht) meent recht te hebben op een meer prominente plek in de geschiedschrijving vormen de Indo-Europese overlevenden van het Japanse strafkamp Dampit in Oost-Java, verenigd in de gelijknamige stichting. Het betreft hier ruim tweehonderd Indo-Europese jongens uit Malang en omgeving, die tijdens het einde van de Japanse bezetting adolescenten waren in de leeftijd van 15 tot 25 jaar. Zij werden het slachtoffer van een drastische verzwaring van het Japanse optreden jegens de Indo-Europese gemeenschap naarmate de oorlog op zijn einde liep. Zij moesten naar Japans model gedisciplineerd worden en weigerden hieraan mee te werken, met alle gevolgen van dien. Velen stierven in het laatste oorlogsjaar in werkkampen aan de ontberingen en een aantal werd zelfs nog onthoofd wegens vermeende subversieve activiteiten.

De historica Julika Vermolen kreeg de opdracht hun belevenissen te boek te stellen. Het moet een uiterst lastige klus geweest zijn, getuige het merkwaardige nawoord van de stichting, waarin te kennen wordt gegeven dat men niet geheel tevreden is met de wijze waarop Vermolen hun verhaal heeft verwoord. Het maakt nog eens duidelijk hoe heikel het is om historici in opdracht te laten schrijven, zeker waar het vrij onervaren wetenschappers betreft. De zware begeleidingscommissie heeft Vermolen echter behoed voor de valkuil om de opdrachtgevers naar de mond te schrijven. De auteur heeft zich naar behoren van haar taak gekweten. Ondanks het grote gebrek aan documentatiemateriaal heeft zij in genuanceerde bewoordingen de lotgevallen van de Dampit-groep naar vermogen weten te reconstrueren. Door haar zakelijke benadering, stroken haar bevindingen echter niet altijd met de individuele ervaringen van de slachtoffers, hetgeen klaarblijkelijk als bedreigend is ervaren en op verzet is gestuit. De opvatting van de stichting dat de persoonlijke beleving onvoldoende naar voren zou zijn gekomen, is echter onterecht. Door twee betrokkenen uitgebreid zelf aan het woord te laten komen, heeft Vermolen dit gemis voldoende ondervangen. De geuite kritiek toont nog eens dat slachtoffers veelal zelf niet in staat zijn afstand van hun eigen verleden te nemen, te veel zwart-wit blijven denken en de neiging hebben door *overstatement* eerder afbreuk aan de kracht van hun verhaal